

Received:
2025/04/10
Revised:
2025/05/18
Accepted:
2025/08/13
p.p:79-110

ISSN:2717-3682
E-ISSN:2717-3690

An Analysis of Geographical Factors Affecting the Defense of Qeshm Island and Proposing Appropriate Strategies

Abbasi , Ali ¹ | Adib Nia , Majid ² | Dehestani , Mostafa ³

Abstract

The Persian Gulf, due to its unique economic, communicative, strategic, and cultural values, has always been a focal point of interest and competition among the world's major powers. Any shift in its governing authority has disrupted the global balance of power. Consequently, the Strait of Hormuz, as its gateway or entry point, holds extraordinary importance, to the extent that the dominant power in the Persian Gulf strives to maintain, control, and assert its dominance over the Strait of Hormuz. Therefore, ensuring its security is one of the fundamental priorities of the Islamic Republic of Iran. The position of the islands in Qeshm County possesses undeniable military value, which is essential for governing the Strait of Hormuz and preserving these islands. The objective of this research is to examine the geographical factors affecting the defense of Qeshm Island. In terms of purpose, the research is applied, and regarding method, it is descriptive-analytical (survey-based). Data were collected through both library and field methods using a researcher-made questionnaire. The questionnaire's validity was confirmed by eleven experts, and Cronbach's alpha was used for reliability. Statistical tests and analysis of variance were employed for data analysis. Ultimately, based on the data analysis, the greatest impact was attributed to hard threats, followed by natural and human geographical factors, for each of which practical suggestions were separately provided. What are the geographical factors affecting the defense of Qeshm Island, and what are the appropriate strategies? The method is descriptive-analytical (survey-based). The greatest impact was attributed to hard threats, followed by natural and human geographical factors, for each of which practical suggestions were separately provided.

Keywords: Natural Geography; Human Geography; Threat; Defense; Qeshm Island

1. M.Sc. in Defense Management, Dafoos University Aa45501300@gmail.com
2. Assistant Professor, Dafoos University
3. M.Sc. in Defense Management, Dafoos University

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons

Attribution Non-Commercial (CC-BY-NC) license.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

«عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره
قشم و ارائه راهکار مناسب»

عباسی و...

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۴/۰۱/۲۱

تاریخ بازنگری:
۱۴۰۴/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۴/۰۵/۲۲

صص: ۷۹-۱۱۰

شما با چاپی: ۳۶۸۲-۳۷۱۷
الکترونیکی: ۳۶۹۰-۳۷۱۷

عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم و ارائه راهکار مناسب

عباسی، علی ✉ | ادیب‌نیا، مجید | دهستانی، مصطفی

چکیده:

خلیج فارس به لحاظ داشتن ارزش‌های خاص اقتصادی، ارتباطی، استراتژیکی و فرهنگی همواره مورد توجه و کانون رقابت قدرت‌های بزرگ جهان بوده است. هرگاه در حاکمیت بر آن تغییری به وجود آمده، موازنه قدرت در جهان به هم خورده است. به تبع آن، تنگه هرمز نیز به عنوان دهانه یا مدخل ورودی اهمیت فوق‌العاده‌ای داشته؛ به طوری که قدرت حاکم بر خلیج فارس، بر حفظ، کنترل و تسلط خود بر تنگه هرمز می‌کوشیده است. در نتیجه تأمین امنیت آن یکی از اولویت‌های اساسی جمهوری اسلامی ایران است. موقعیت جزایر شهرستان قشم، دارای یک ارزش نظامی غیرقابل‌انکاری می‌باشند که برای حاکمیت بر تنگه هرمز، حفظ و نگهداری این جزایر لازم خواهد بود. هدف از انجام این پژوهش، بررسی عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم است. نوع پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی (پیمایشی) است. برای گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای، میدانی و از ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسش‌نامه، مورد تأیید یازده نفر از خبرگان قرار گرفته و برای پایائی پرسش‌نامه‌ها از آلفای کرونباخ استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری و تحلیل واریانس بهره گرفته شد. در نهایت بر اساس تحلیل داده‌ها، بیشترین تأثیر با تهدیدهای سخت و سپس با عوامل جغرافیای طبیعی و انسانی است که برای هریک به صورت مجزا پیشنهادهای کاربردی ارائه گردید. سؤال اصلی: عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم و ارائه راهکار مناسب کدام است؟ روش پژوهش: روش، توصیفی - تحلیلی (پیمایشی) است. یافته‌های پژوهش: بیشترین تأثیر با تهدیدهای سخت و سپس با عوامل جغرافیای طبیعی و انسانی است که برای هریک به صورت مجزا پیشنهادهای کاربردی ارائه گردید

واژگان کلیدی: جغرافیای طبیعی، جغرافیای انسانی، تهدید، دفاع، جزیره قشم

۱. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و مدیریت ولایت سپاه، دانشگاه دافوس
Aa45501300@gmail.com

۲. استادیار، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و مدیریت ولایت سپاه، دانشگاه دافوس

۳. کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و مدیریت ولایت سپاه، دانشگاه دافوس

۱- مقدمه و بیان مسئله

دفاع به عنوان یکی از مهم‌ترین موضوعات برای تمامی انسان‌ها و جوامع بشری محسوب می‌شود. از آنجا که آسیب‌ها و تهدیدات بسیار زیادی همواره انسان‌ها و جوامع بشری را تهدید می‌کنند، فطرت انسان‌ها به گونه‌ای است که به صورت فطری و انتخابی به دفاع از خود و دفاع از دیگران (همنوعان) و... می‌پردازند. از مهم‌ترین وجوه اهمیت و ضرورت دفاع می‌توان به دستور مؤکد حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) اشاره نمود. معظم له در این رابطه می‌فرمایند: «ما باید قدرت خود را زیاد کنیم و دفاع قانونی و مشروع خود را انجام دهیم. منطق این را حکم می‌کند و همه شواهد و قرائن و دلایل سیاسی و دیپلماسی هم همین را تأیید می‌نمایند، تنها چیزی که می‌تواند کشور ایران و نظام اسلامی را حفظ کند، استحکام داخلی و عزم جزم بر دفاع مشروع و منطقی است» (۸۲/۵/۱۵).

امروزه برقراری امنیت و دفاع از کشور در گستره قلمرو سرزمینی هر کشور، یکی از وظایف اولیه نظام سیاسی حاکم در آن کشور هست. یکی از مسائل عمده‌ای که کشورها از گذشته تا به امروز با آن روبه‌رو بوده‌اند و تمام قوای خود را برای حفظ و برقراری آن به کار می‌بردند، دفاع و امنیت درون کشورشان در مواجهه با تهاجم بیگانگان و مخالفان داخلی در محدوده نوار مرزی بوده است. در برقراری امنیت و دفاع از مرزهای یک کشور، عوارض جغرافیایی طبیعی و انسانی مختلفی نقش بسزایی دارند. موقعیت و شرایط جغرافیایی کشورها، متشکل از عوامل انسانی و طبیعی به عنوان یکی از عوامل قدرت ملی محسوب می‌شود. عوامل جغرافیای طبیعی شامل موقعیت جغرافیایی، آب‌وهوا، پوشش گیاهی، منابع طبیعی، منابع آبی، زمین و توپوگرافی و عوامل جغرافیای انسانی شامل جمعیت، وضعیت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، سطح فناوری و محیط زیست می‌تواند اثر تعیین‌کننده و حیاتی بر طرح‌های نظامی داشته باشد.

استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی در درجه اول مستلزم بررسی و شناخت ویژگی‌های طبیعی و انسانی مناطق مرزی است. شناخت ویژگی‌های طبیعی و جغرافیایی مناطق مرزی به دلیل نقش مهم و بسترساز این‌گونه بنیادهای زیستی در حیات اجتماعی و توسعه مناطق مرزی از اهمیت زیادی برخوردار است، ضمن اینکه پدیده‌های طبیعی و عوارض جغرافیایی نقش مهمی در دستگاه‌های پایش، مدیریت و کنترل مرزها دارند است.

خلیج فارس به لحاظ داشتن ارزش‌های خاص اقتصادی، ارتباطی و استراتژیکی و فرهنگی همواره مورد توجه و کانون رقابت قدرت‌های بزرگ جهان بوده است. جزیره قشم، با واقع شدن در دهانه تنگه هرمز از اهمیت خاصی برخوردار است؛ به طوری که یکی از عوامل مهم برای اعمال حاکمیت بر تنگه هرمز است. جزیره قشم به عنوان مهم‌ترین و راهبردی‌ترین جزایر ایران در زمینه اقتصاد - تجارت و همچنین

مقاومت و محافظت از مرزهای آبی کشور است که با توجه به نزدیکی به مرزهای آبی و مجاورت با تنگه هرمز، می‌تواند مورد تهدید دشمن واقع شود؛ به همین دلیل در ادوار تاریخی همواره مدنظر مهاجمین به تنگه هرمز بوده است. هم‌اکنون نیز دشمن بیکار ننشسته و همواره در پی راهکار مناسبی است که بتواند از آن در جهت ضربه‌زدن به جمهوری اسلامی استفاده نموده و کنترل جمهوری اسلامی را از جزایر جنوبی و تنگه هرمز کاهش دهد. اهمیت سوق‌الجیشی جزیره قشم به عنوان سپر دفاعی عظیمی که قریب ۱۴۰ کیلومتر از سواحل بندر خمیر و بندرعباس را پوشش می‌دهد، کاملاً روشن و واضح است. این جزیره همچنین می‌تواند نقطه اتکا پدافندی بسیار مناسبی برای استفاده نیروهای خودی قرار گیرد. تصرف جزیره قشم توسط متجاوز به دلیل حیاتی بودن اسکله‌ها - نیروگاه‌ها و پاسگاه‌های دریایی مهم در بندرعباس دفاع از بندرعباس را به مخاطره می‌اندازد. لذا لازم است که طرح‌های دفاعی و امنیتی متناسب با این منطقه طراحی شود.

۱-۱- مسئله اصلی

جزیره قشم، به عنوان بزرگ‌ترین جزیره ایران و قرار گرفته در گلوگاه حیاتی تنگه هرمز، از دیرباز تاکنون از منظر راهبردی، اقتصادی و نظامی اهمیت ویژه‌ای داشته است. تنگه هرمز به عنوان شریان اصلی انتقال انرژی جهان، همواره کانون توجه قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای بوده و امنیت آن تأثیر مستقیمی بر اقتصاد جهانی دارد. در این میان، موقعیت منحصر به فرد جزیره قشم، این جزیره را به یک نقطه کلیدی در معادلات دفاعی و امنیتی منطقه تبدیل کرده است. با وجود اهمیت راهبردی آشکار، بررسی جامع و نظام‌مند پیرامون چگونگی تأثیرگذاری عوامل جغرافیایی بر دفاع از این جزیره و ارائه یک چارچوب تحلیلی منسجم در این زمینه، آن‌چنان که شایسته است، مورد توجه پژوهشگران و متخصصان قرار نگرفته است. در حالی که مطالعات پراکنده‌ای به ابعاد مختلف جغرافیایی و نظامی جزیره قشم پرداخته‌اند، فقدان یک پژوهش متمرکز که به طور خاص به تحلیل تعامل پیچیده بین ویژگی‌های جغرافیایی این جزیره و الزامات دفاعی آن بپردازد، محسوس است. عوامل جغرافیایی متعددی از جمله توپوگرافی متنوع (شامل سواحل، ارتفاعات، دشت‌ها و تنگه‌ها)، وضعیت هیدروگرافی (جریان‌های آبی، عمق دریا و خورها)، اقلیم گرم و مرطوب، پوشش گیاهی خاص منطقه و همچنین ویژگی‌های ژئومورفولوژیکی زمین، می‌توانند به طور قابل توجهی بر طراحی و اجرای راهبردهای دفاعی تأثیرگذار باشند. جزیره قشم، با مساحتی قابل توجه و موقعیت استراتژیک در تنگه حیاتی هرمز، به عنوان یک دژ نظامی بالقوه برای جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود. با این حال، همین ویژگی‌های جغرافیایی منحصر به فرد، در کنار فرصت‌هایی که برای دفاع فراهم می‌آورند، چالش‌ها و محدودیت‌های قابل توجهی را نیز پیش روی طراحان و مجریان راهبردهای دفاعی قرار می‌دهند. بررسی دقیق این

چالش‌ها که ریشه در ویژگی‌های خاص جغرافیایی جزیره دارند، از اهمیت بسزایی برخوردار است. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، گستردگی خط ساحلی جزیره قشم است. طولانی بودن و ناهمواری‌های سواحل، در کنار وجود خورها و مناطق صعب‌العبور ساحلی، اگرچه می‌تواند به عنوان موانع طبیعی در برابر تهاجم عمل کند، اما در عین حال، امکان کنترل و پایش تمام نقاط ساحلی را دشوار می‌سازد. این امر، احتمال نفوذ نیروهای دشمن از نقاط غیرقابل پیش‌بینی را افزایش داده و نیازمند استقرار گسترده و هوشمند سامانه‌های مراقبتی و دفاعی در طول خط ساحلی است. علاوه بر این، توپوگرافی متنوع جزیره، شامل ارتفاعات پراکنده، دشت‌های محدود و تنگه‌های باریک، پیچیدگی‌های خاصی را در آرایش نیروها و تجهیزات نظامی ایجاد می‌کند. در حالی که ارتفاعات می‌توانند نقاط استراتژیک برای استقرار سامانه‌های دفاعی و دیده‌بانی باشند، پراکندگی آن‌ها و وجود مناطق پست و هموار در بین آن‌ها، می‌تواند نقاط ضعف بالقوه‌ای را در خطوط دفاعی ایجاد کند. همچنین، تنگه‌ها و معابر باریک درون جزیره، ممکن است در صورت اشغال توسط دشمن، به گلوگاه‌های خطرناکی برای تردد و پشتیبانی نیروهای خودی تبدیل شوند. وضعیت هیدروگرافی پیرامون جزیره قشم نیز چالش‌های خاص خود را به همراه دارد. جریان‌های پیچیده آبی در تنگه هرمز، عمق متغیر دریا و وجود خورها و آبراهه‌های کم‌عمق، هم می‌توانند فرصت‌هایی برای استتار و مانور نیروهای خودی فراهم کنند و هم می‌توانند محدودیت‌هایی را برای استقرار شناورهای سنگین و انجام عملیات دریایی ایجاد نمایند. همچنین، وجود مناطق باتلاقی و خورهای وسیع در برخی نقاط ساحلی، می‌تواند مانع از پیشروی نیروهای زمینی دشمن شود، اما در عین حال، تردد و لجستیک نیروهای خودی را نیز با مشکل مواجه سازد. اقلیم گرم و مرطوب منطقه نیز یک چالش جدی برای استقرار و عملکرد نیروهای نظامی و تجهیزات دفاعی محسوب می‌شود. دمای بالای هوا، رطوبت زیاد و وجود پدیده شرجی، می‌تواند باعث فرسودگی سریع‌تر تجهیزات، کاهش توان رزمی نیروها و افزایش نیاز به پشتیبانی لجستیکی پیچیده شود. این شرایط آب و هوایی، نیازمند طراحی تجهیزات مقاوم در برابر شرایط سخت و اتخاذ تدابیر ویژه برای حفظ سلامت و آمادگی نیروها است. علاوه بر موارد فوق، پوشش گیاهی خاص منطقه که عمدتاً شامل گیاهان مقاوم به شوری و کم‌آبی است، می‌تواند هم به عنوان پوشش و استتار برای نیروها مورد استفاده قرارگیرد و هم می‌تواند محدودیت‌هایی را برای دیده‌بانی و تحرک یگان‌های نظامی در برخی مناطق ایجاد کند. در نهایت، ویژگی‌های ژئومورفولوژیکی زمین، از جمله جنس خاک و میزان پایداری آن، می‌تواند بر امکان ساخت و ساز تأسیسات دفاعی مستحکم و همچنین بر تحرک خودروهای نظامی تأثیرگذار باشد؛ بنابراین، این پژوهش با تمرکز بر این چالش‌های ناشی از عوامل جغرافیایی، به دنبال پاسخ به این سؤالات اساسی است که تهدیدات متصور جزیره قشم کدام تهدیدات هستند؟ عوامل مؤثر بر دفاع از این شهر از جمله عوامل جغرافیایی و انسانی کدام عوامل هستند؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت

در جنگ‌های اخیر اهمیت توجه به وضعیت آب‌وهوا، زمین و خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی منطقه بیش‌ازپیش مورد توجه واقع شده و به طور قطع باید گفت: طرح‌های نظامی بدون توجه به شرایط اقلیمی و اوضاع جغرافیایی محکوم به شکست است و این شکست نیاز به قدرت دشمن ندارد، بلکه عدم توجه به عوامل طبیعی و انسانی خودی، می‌تواند عامل شکست باشد. نیاز به پژوهش در زمینه تأثیر عوامل جغرافیایی (اعم از انسانی و طبیعی) بر طرح‌ها و عملیات نظامی در کشور بزرگی همچون ایران، به دلیل تنوع مناطق جغرافیایی، آب‌وهوا، شرایط مکانی و موقعیت ژئوپلیتیکی، امری مسلم است؛ لذا لحاظ کردن عوامل جغرافیای مؤثر بر دفاع از جزیره قشم می‌تواند منجر به موارد زیر گردد:

- فراهم‌سازی سلاح و تجهیزات متناسب با شرایط منطقه.
 - تجهیز شبکه‌های ارتباطی و فرماندهی و کنترل.
 - حفظ و صیانت از جزیره در برابر تهدیدات داخلی و خارجی.
 - ایجاد آمادگی دفاع همه‌جانبه و جلوگیری از غافلگیری.
- معضلات متعدد اجتماعی و سیاسی در جزیره قشم، پیوند قومی - مذهبی (به‌ویژه اهل سنت) با ساکنین کشورهای حاشیه خلیج فارس خصوصاً عمان و امارات، فقر اقتصادی، قاچاق کالا و دارو، مشروبات الکلی از شایع‌ترین مواردی هستند که بسترهای ناامنی را در این منطقه مرزی فراهم آورده‌اند. بدیهی است در صورت عدم توجه به عوامل جغرافیای انسانی و طبیعی مؤثر بر دفاع بر جزیره قشم مشکلات و موارد زیر متصور است:

ناکارایی و نارسایی طرح‌های دفاعی در نتیجه عدم تعیین سازمان برای رزم، عدم مکان‌یابی مواضع دفاعی، عدم صورت‌بندی و آرایش متناسب، عدم انتخاب تاکتیک‌های جدید و متناسب برای دفاع، عدم تعیین مناسب سازمان برای رزم، مکان‌یابی مواضع دفاعی، صورت‌بندی و آرایش متناسب، انتخاب تاکتیک‌های جدید و متناسب.

عدم تخصیص مناسب سلاح و تجهیزات متناسب با شرایط.

عدم آماده‌سازی شبکه‌های ارتباطی و فرماندهی و کنترل.

کاهش آمادگی برای دفاع.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

الف) جغرافیا^۱

جغرافیا قبل از هر چیز دانشی است استراتژیکی که به مجموعه‌ای از اعمال سیاسی و نظامی بستگی دارد و همین اعمال استراتژیکی هستند که جغرافیا را برای رهبران و گردانندگان دستگاه‌های حکومتی ضروری می‌سازند (شکویی، ۱۳۸۷: ص ۱۳). جغرافیا علم کاربردی است؛ به عنوان مثال هر کشوری به دفاع در برابر حملات خارجی احتیاج دارد. لازمه دفاع، وجود تأسیسات نظامی در نواحی مختلف جغرافیایی کشور است در جهت مکان‌یابی تأسیسات نظامی؛ در مطالعه همه شرایط جغرافیایی محل از شاخه‌های مختلف جغرافیا کمک گرفته می‌شود. این مطالعات در امر توسعه و مباحث نظامی به کار گرفته می‌شود و شاخه جدیدی از علوم جغرافیا یعنی جغرافیای نظامی را مطرح می‌سازد و چون در جهت یک هدف عملی و با یک آینده‌گری توأم است، جغرافیای کاربردی نامیده می‌شود. در ادبیات نظامی هر کشور، شناخت ویژگی‌های جغرافیای خودی و دشمن برای مقاصد دفاعی یکی از اساسی‌ترین مفاهیم به حساب می‌آید. تجربه هشت سال دفاع مقدس، ضرورت شناخت نقش عوامل طبیعی و انسانی در مقابله با تهدیدها در ابعاد نظامی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و... را در سطوح ملی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای تاکتیک و استراتژیک آشکارتر ساخت (پورا احمد، ۱۳۹۷: ص ۲۰).

ب) جغرافیای طبیعی^۲

استمپ^۳ جغرافی‌دان معروف انگلیسی جغرافیای طبیعی را بدین‌سان تعریف می‌کند؛ مطالعه جغرافیایی از چهره‌های طبیعی سیاره زمین. این رشته از جغرافیا به تجزیه و تحلیل و سنجش پراکندگی اشکال زمین، آب و هوا، آب‌ها، خاک‌ها، گیاهان حیوانات معادن و سایر پدیده‌های طبیعی می‌پردازد (شکویی، ۱۳۸۷: ص ۷). جغرافیای طبیعی علم مطالعه محیط‌های طبیعی، با تأکید بر ویژگی‌های مکانی و خصوصیات زمانی پدیده‌ها و فرایندهای حادث شده در کره زمین است. والن معتقد است که کار جغرافیای طبیعی بررسی و توصیف و تشریح زمین و تغییرات آن از زمانی به زمانی دیگر و از مکانی به مکانی دیگر است. در این چارچوب، عملکرد انرژی وارد بر محیط‌های طبیعی باید مورد مطالعه قرار گیرد. در این زمینه برداشا و ویویر معتقدند که جغرافیای طبیعی میزان و قابلیت تغییرپذیری

1. Geography
2. Natural geography
3. Sir Dudley Stamp

محیط‌های طبیعی، نحوه دگرگونی آن به ازای زمان و به‌ویژه در بعد مکان را باید مورد توجه خاص قرار دهد (پوراحمد، ۱۳۹۷، ص ۱۶).

ج) جغرافیای انسانی^۱

جغرافیای انسانی از انسان بر روی کره زمین و نسبتی که با عوامل زمین دارد؛ یعنی موقعیت و آب‌وهوا و پستی‌وبلندی و حرارت و برودت و جزآن گفتگو می‌کند (دهخدا، ۱۳۷۷، ص ۷۷۹۵). استمپ جغرافیای انسانی را چنین تعریف می‌کند: مطالعه جغرافیایی از چهره‌ها و پدیده‌های سطح سیاره زمین که مستقیماً با انسان و فعالیت‌های او در ارتباط است. هربرت کریل جغرافیدان آمریکایی معتقد است که «جغرافیای انسانی به تجزیه و تحلیل پراکندگی انسان و فعالیت‌های اجتماعی فرهنگی اقتصادی و سیاسی او می‌پردازد». با توجه به دو تعریف فوق می‌توان خطوط اصلی جغرافیای انسانی را چنین بیان کرد: در جغرافیای انسانی عواملی مورد مطالعه قرار می‌گیرد که انسان به وسیله آنها قادر است به بخش‌هایی از سطح سیاره زمین شکل دهد (شکویی، ۱۳۸۴، ص ۱۵).

د) دفاع^۲

واژه دفاع به دفع هر نوع بدی و آزار، از خود یا دیگری اشاره دارد. رد کردن، پس زدن و دور کردن هر آن چیزی یا کسی که مایه ناراحتی شده و به حریم شخصی شما تجاوز کرده و آرامش و امنیتتان را به مخاطره انداخته است، دفاع تلقی می‌گردد. دفاع به معنای «از کسی حمایت کردن، بدی و آزاری را از خود یا دیگری دور کردن، وطن و ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن» آمده است (عمید، ۱۳۷۷، ص ۹۵۵). معنای دیگر آن حمایت و یاری کردن است؛ چنان که در کتب لغت آمده است اگر کلمه «دفع» با حرف «ع» متعدی شود، به معنای حمایت و یاری کردن است؛ مثل آیه شریفه «إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا. خداوند حمایت و یاری می‌کند از کسانی که ایمان آورده‌اند» (سوره مبارکه حج، آیه شریفه ۳۸).

ه) تهدید^۳

تهدید در برابر امنیت قرار می‌گیرد؛ به عبارتی تهدید، امنیت را به چالش کشیده و آن را نفی می‌کند. در واقع امنیت تابع نوع، میزان و شدت تهدید قرار دارد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۶، ص ۳۳۳). در مقابل امنیت، تهدید و خطر وجود دارد که عبارت است از هرگونه نیت و قصد و حادثه و اقدامی که توسط

1. Human Geography

2. defense

3. threat

دشمنان داخلی و خارجی به منظور برهم زدن ثبات سیاسی و امنیت ملی کشور صورت می‌پذیرد (افتخاری، ۱۳۹۰، ص ۴۹). در تلقی عمومی، تهدید به معنی ترساندن، بیم دادن از کسی یا چیزی گفته می‌شود (معین، ۱۳۷۸، ص ۸۵۶)؛ لیکن در مفهوم تخصصی آن، هرگونه فعالیت، رفتار یا وضعیتی که برآیند آن تضعیف امنیت و توان دفاعی کشور باشد را تهدید گویند؛ اما آنچه اهمیت دارد عبارت است از اینکه مهم‌ترین مفهوم تهدید، متوجه امنیت ملی و منافع ملی می‌گردد. به عبارت دیگر تهدید، پدیده‌ای است که می‌تواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر اندازد (افتخاری، ۱۳۹۰، ص ۶۹).

انواع تهدید

تهدیدها بر مبنای شاخص‌های مختلفی از جمله منبع، سطح، موضوع، ابزار و شیوه اعمال، دسته‌بندی شده‌اند. نوع دیگر طبقه‌بندی تهدیدها، بر اساس «روش اعمال و پیام تهدید» است. بر اساس این شاخص، تهدیدهای امنیت ملی به تهدیدهای سخت، نیمه‌سخت و نرم تقسیم شده‌اند. برخی، تهدیدهای نرم را تهدیدهای غیرنظامی مانند تهدیدهای محیط‌زیست، جرائم، فساد و... دانسته‌اند. کوفی عنان، دبیرکل سابق سازمان ملل، تهدیدهای سخت این سازمان را تروریسم و سلاح‌های کشتار جمعی و تهدیدهای نرم آن را فقر، و محیط‌زیست معرفی کرد. در حالی که تهدیدهای نرم در جمهوری اسلامی ایران، بیشتر متوجه حوزه‌های فرهنگی و سیاسی است (عبدالله خانی، ۱۳۸۶، ص ۶۸). شریفی (۱۳۸۹) جنگ و تهدید را بر اساس ابزارهای به‌کارگرفته شده و با توجه به هدف‌های اصلی از آن به سخت، نیمه‌سخت و نرم تقسیم می‌کند (ص ۵۴). او هدف جنگ سخت را، تسخیر سرزمین و هدف اصلی جنگ نیمه‌سخت را تغییر حاکمان و مسئولان کشور و هدف جنگ نرم را تسخیر باورها و ارزش‌های یک ملت می‌داند (شریفی، ۱۳۸۹، ص ۲۴). همچنین بیشتر کارشناسان نظامی، امنیتی و فرهنگی در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، دهه اول انقلاب اسلامی را دهه غلبه تهدیدهای امنیتی (نیمه‌سخت) و نظامی (سخت) و دهه سوم را دهه شکل‌گیری تهدیدهای فرهنگی - اجتماعی (تهدیدهای نرم) معرفی می‌کنند.

تهدید سخت^۱

تهدید سخت عبارت از اعمال قدرت نظامی برای تحمیل اراده و تأمین منافع است. در این نوع تهدید، هدف اشغال سرزمین است. تهدید سخت، متکی بر روش‌های فیزیکی، عینی و سخت‌افزارانه است (نائینی، ۱۳۸۷، ص ۱۶۵).

1. hard threat

تهدید نیمه سخت^۱

تهدیدات نیمه سخت معمولاً دو طیف تهدید را شامل می‌شود: طیف اول که تهدیداتی غیرمسلحانه است معمولاً با روی‌گردانی شروع می‌شود، با نافرمانی مدنی، تجمع، تحصن، اعتصاب و آشوب ادامه می‌یابد و در صورت گسترش به اغتشاش ختم می‌شود؛ اما طیف دوم گسترده‌تر و مسلحانه است (اقدامات محل امنیت) و با شورش و جنگ شهری همراه خواهد بود و با شکل‌گیری جنگ داخلی، مقدمات براندازی نظام حاکم را فراهم می‌نماید (شعبانی، ۱۳۹۸، ص ۲۲).

ویژگی‌های تهدید سخت

۱. معمولاً هدف آن اشغال سرزمین است.
 ۲. متکی به روش‌های فیزیکی، عینی و سخت‌افزارانه است (قدرت نظامی).
 ۳. همراه با به‌کارگیری زور، نیروهای مسلح و خشونت است.
 ۴. تهدید سخت دارای سابقه‌ی تاریخی زیادی است.
 ۵. محسوس و قابل‌سنجش با معیارهای مشخص است.
 ۶. صحنه تهدید سخت، عینی، شفاف و روشن است (رستمی، ۱۳۹۰، ص ۶).
- آنچه به عنوان خطر واقعی و ملموس برای بقای کشور محسوب می‌شود، عبارت است از تجاوز فیزیکی؛ زیرا اقدام نظامی اغلب تمامی عوامل تشکیل‌دهنده کشور را مورد تهدید قرار می‌دهد. تهدیدات خارجی ابعاد و ماهیت مختلفی دارند که تهدید نظامی یکی از انواع آن است. تهدید نظامی برخلاف تهدیدات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی، چهره‌عریان و خشن‌تری دارد و در صورت اقدام، نتایج و پیامدهای آشکاری به بار می‌آورد. همچنین تهدید نظامی غالباً کلیه عوامل تشکیل‌دهنده کشور مقابل را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. در حال حاضر به خاطر محدودیت‌هایی که در صحنه‌ای بین‌المللی برای توسل به زور به وجود آمده و هزینه‌های سنگینی که این شیوه دارد، کشورها معمولاً در مراحل نخست، از توسل به آن خودداری کرده و بیشتر ترجیح می‌دهند از ابعاد دیگر تهدید استفاده نمایند و یا در صورت نیاز، از تهدید بازدارنده نظامی فراتر نروند. تهدیدات نظامی بر اساس مبنا، هدف، شکل، علت، روش و میزان اثرگذاری تهدید قابل تفکیک و طبقه‌بندی هستند. مخاطبین تهدید نظامی تنها کشورهای متخاصم نیستند، بلکه کشورهای بی‌طرف و دوست را هم شامل می‌شود. رفتار قدرت‌ها در صحنه‌ی بین‌الملل، ترکیبی از تلاش برای تضعیف و نابودی دشمنان، تهدید کشورهای بی‌تفاوت و جلوگیری از برتری جویی دوستان است و استراتژی‌ها و اقدامات کشورها در درازمدت به این امر معطوف است. به عبارت دیگر؛ ممکن است که تهدید نظامی منجر به اقدام شود، صرفاً به کشورهای متخاصم محدود

1. semi-hard threat

شود، اما تهدید نظامی بازدارنده برای هر سه گروه از کشورهای فوق قابل اجرا است. تهدیدات نظامی بازدارنده با نوع، ماهیت و سطح روابط دو کشور ارتباط مستقیم دارد. هر اندازه تعارض و تضاد منافع بین دو کشور شدیدتر باشد؛ تهدیدات نظامی بازدارنده، کارایی خویش را از دست داده و به تهدیدات نظامی عملیاتی نزدیک‌تر شده و در نهایت به راهبرد اقدام منجر می‌گردد. تهدیدات نظامی طیف وسیعی را در بر می‌گیرند. هر کدام از آن‌ها نسبت به دیگری با شدت متفاوتی امنیت ملی کشور را به خطر می‌اندازد (رستمی، ۱۳۹۰، ص ۱۰).

مراحل گوناگون تهدیدات نظامی

در تهدیدات نظامی سه مرحله قابل شناسایی است که در هر مرحله با افزایش میزان خصومت، کشور تهدیدکننده وارد مرحله بعدی می‌شود:

۱. مرحله نخست تهدیدات نظامی غیرمستقیم است.

کشور تهدیدکننده نه با توسل به ابزارهای نظامی بلکه به صورت غیرمستقیم و با استفاده از توان سیاسی، اقتصادی و علمی خود، درصدد کاهش توان دفاعی کشور مقابل است. در این مرحله ابزار تهدید، غیرنظامی؛ ولی هدف تهدید، نظامی است و آن هم نه تنها قوای نظامی، بلکه عوامل و عناصر تشکیل دهنده قدرت نظامی را نیز ممکن است شامل شود.

۲. مرحله دوم

در مرحله دوم، هدف تهدید فراتر از تضعیف و تحدید توان نظامی مقابل است. علاوه بر استفاده از توان سیاسی، اقتصادی؛ از توان نظامی هم به صورت نمایشی و ایجاد جو رعب و وحشت بهره گرفته می‌شود. در این مرحله نیروی نظامی به عنوان وسیله تهدید وارد صحنه شده و نقش بازدارندگی را ایفا می‌کند و این مرحله ممکن است تا آستانه جنگ پیش برود که البته بسته به توانایی و ممارست کشور تهدیدکننده؛ یا در همین مرحله نزاع خاتمه یافته و کشور تهدیدکننده به امتیازات مدنظر خویش نائل می‌شود و یا این که به ناچار وارد مرحله سوم می‌شود.

۳. در مرحله سوم

در مرحله سوم، تهدیدات نظامی جنبه عملی به خود گرفته و کشور تهدیدکننده با استفاده از ابزار نظامی و درکنار آن، سایر ابزارها به صورت محدود یا گسترده، کشور مقابل را مورد تهاجم قرار می‌دهد. با توجه به نکاتی که در مورد مراحل تهدید نظامی گفته شد، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هرگاه کشوری به عنوان تهدید نظامی تلقی و معرفی شد، باید یقیناً مشخص شود که کشور مدنظر در کدام مرحله از تهدید نظامی قرار دارد. عدم آگاهی کشور تهدیدشونده از موقعیت خویش و کشور اقدام‌کننده، ممکن

است اثرات و عوارض زیان بار و جبران ناپذیری را به دنبال داشته باشد. زیرا بعضاً دیده شده است که کشور تهدیدشونده به دلیل عدم اشراف بر قواعد بازی، اقدامی را انجام می‌دهد که کشور تهدیدکننده را در انجام مرحله نهایی تهدید نظامی (تهاجم) راغب‌تر می‌سازد (رستمی، ۱۳۹۰، ص ۱۶).

تهدید نرم^۱

تهدید نرم، مجموعه‌ای از تحولاتی است که موجب دگرگونی در هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد قبول نظام سیاسی گردد (نائینی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۳). در این نوع تهدید، هدف، دگرگونی هویت فرهنگی و تخریب الگوی سیاسی در ذهن است. تهدیدهای نرم متکی بر روش‌های نرم‌افزارانه و به لحاظ ماهیت انتزاعی، نامحسوس و تدریجی است. همچنین این نوع تهدیدها، عرصه‌های مختلف اجتماعی را در برمی‌گیرد. تهدید نرم، مجموعه اقدامات برنامه‌ریزی شده است که زمینه‌های تغییر باورها و ارزش‌های بنیادین، دگرگونی هویت ملی، تخریب الگوی سیاسی موجود و سرانجام نافرمانی مدنی را فراهم می‌سازد. انقلاب نرم، جنگ رسانه‌ای، جنگ روانی، استحاله، عملیات روانی، تهاجم فرهنگی و... به عنوان اشکال جنگ و تهدید نرم به شمار می‌روند (نائینی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۳).

جزیره قشم

قسم بزرگ‌ترین جزیره تنگه هرمز است که حسین رزم‌آرا در سخنرانی سمینار خلیج فارس جزیره قشم را به طول ۱۱۵ کیلومتر و عرض آن را ۱۰ تا ۳۵ کیلومتر اعلام داشت و بنا بر نوشته دهخدا جزیره قشم در ۳۴ هزارگزی جنوب بندرعباس واقع شده است. این جزیره در محور شمال شرقی و جنوب غربی ۱۰۷/۵ کیلومتر درازا دارد و میانگین پهناي آن برابر ۱۵ کیلومتر است. مساحت این جزیره حدود ۱۴۹۱ کیلومتر مربع برآورد شده است.

کمترین فاصله جزیره تا خشکی که منطقه‌ای است به نام پل در بندرعباس، حدود ۲ کیلومتر است و در گذشته پلی از قایق، این فاصله را می‌پوشاند که از روی آن عبور و مرور انجام می‌شده است. این جزیره در ۲۰ کیلومتری بندرعباس و ۴۱ کیلومتری بندرلنگه واقع شده و فاصله این جزیره تا هرمز ۱۹ کیلومتر و تا جزیره لارک ۱۲ کیلومتر است. همچنین فاصله این جزیره تا جزیره رأس شیخ مسعود در کناره عمان، ۵۳ کیلومتر و تا جزیره الغنم عمان، ۶۵ کیلومتر است. جزیره قشم در ۲۶ ۳۲ - ۲۷ ۲۱ عرض و ۵۵ ۰۱۶ - ۱۷ ۵۶ طول جغرافیایی در شمال غربی تنگه هرمز قرار دارد. (۳) این جزیره با بریدگی‌های اغلب تند و قائمی آن را احاطه کرده است. این کوه‌ها از کرانه جزیره با فواصل مختلفی به کرانه چسبیده‌اند و در بعضی نواحی تا چند کیلومتر از آن فاصله دارند. مرتفع‌ترین نقاط این کوهستان در ۳۵ کیلومتری خاور باسعید و

1. soft threat

به نام کیش کوه است که ۳۵۰ متر ارتفاع دارد و از نمک تشکیل شده و اهالی آن را نمکدان می‌گویند. در کرانه‌های شمالی قشم، آب دریا کم عمق شده؛ به طوری که ناوها نمی‌توانند داخل این ناحیه شوند، این کرانه‌ها از جنگل حرا پوشیده شده است. در طرف شمال جزیره دماغه قشم و لافت و با سعیدو است که بندر قشم در انتهای شرقی جزیره است. در طرف جنوب دماغه دیرستان با نخلستان‌های بسیار قرار دارد. جزیره قشم تقریباً موازی ساحل شمالی خلیج فارس است و به وسیله تنگه کلارنس از خاک اصلی ایران جدا شده است. زمین‌های واقع در پشت جنوب شهر به تدریج افزایش ارتفاع یافته و به تپه‌های معروف به پرتگاه قشم ختم می‌شوند. دامنه‌های شمالی و غربی این تپه‌ها بسیار سراسیب می‌باشند و قلعه پهن آن به ارتفاع ۱۷۰ متر در ۵ کیلومتری غرب شهر قشم قرار دارد. در پشت آبادی قشم یک دشت کم ارتفاع وجود دارد و به رأس «خارکو» واقع در ۲۵ مایلی جنوب غربی ختم می‌شود. یک قلعه سفیدرنگ مخروطی شکل نیز به ارتفاع ۲۷۹/۵ متر و کوه «بیسکو» به ارتفاع ۲۹۴ متر به ترتیب در ۶/۵ و ۸/۲۵ مایلی غرب کوه‌های مخروطی شکل واقع شده‌اند (کامران، ۱۳۹۱، ۱۸).

۲-۲- پیشینه پژوهش

جدول ۱- پیشینه پژوهش

مهم‌ترین یافته‌ها	سؤال اصلی	نویسندگان - روش استفاده شده
با توجه به بررسی‌های علمی و منابع کتابخانه‌ای، الگوی مناسب جهت سازمان‌دهی سیاسی، اقتصادی و امنیتی مطلوب طراحی شده است.	برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی سیاسی، امنیتی و اقتصادی فضا در منطقه خلیج فارس بایستی دارای چه ویژگی‌ها و مختصاتی باشد که بتوان از آن به‌عنوان مدلی برای همه مناطق این منطقه و از جمله جزیره قشم بهره گرفت؟	بازرگان امیری، حیدر لطفی، عزت الله عزتی، مجید شریعت پناهی، ۱۴۰۰ روش این پژوهش کیفی بوده که در آن سعی شده است از منابع کتابخانه‌ای و مقالات پژوهشی و نیز سایر منابع علمی استفاده شود.

مهم‌ترین یافته‌ها	سؤال اصلی	نویسندگان - روش استفاده‌شده
<p>هدف این تحقیق علاوه بر تبیین اهمیت و لزوم توجه بیشتر به عوامل جغرافیایی در طرح‌ریزی عملیات، تأکید بر تأثیرپذیری مستقیم راهکارهای عملیاتی خودی و دشمن از جغرافیا است. یافته‌های پژوهش بیانگر این حقیقت است که فرایندهای طرح‌ریزی، اجرای عملیات نظامی، انتخاب راهکارهای عملیاتی دشمن و خودی و... کاملاً تحت تأثیر عوامل جغرافیایی بوده و جغرافیا نقشی کلیدی در این خصوص ایفا می‌نماید.</p>	<p>جایگاه عوامل جغرافیای در فرایند طرح‌ریزی‌های عملیاتی جهت دفاع از مقرهای نظامی کدام است؟</p>	<p>حامد نادریان، ۱۴۰۰ این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی انجام شده و ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مراجعه به ادارات، سازمان‌ها؛ در کنار منابع کتابخانه‌ای به عوامل جغرافیایی در طرح‌ریزی‌های اطلاعاتی و نظامی پرداخت شده است.</p>
<p>تمام جزیره‌های خلیج فارس از لحاظ وضع طبیعی، موقعیت جغرافیایی، شرایط دریایی و حتی سابقه تاریخی یکسان نیستند و سرنوشت مشابهی نداشته‌اند. جزیره قشم بزرگ‌ترین و پهناورترین جزیره ایران در خلیج فارس است. شواهد و مدارک تاریخی بسیاری در دست است که نشان می‌دهد جزیره قشم در گذشته وضع طبیعی و موقعیت جغرافیایی خود، یکی از نقاط آباد و پرجمعیت ایران محسوب می‌شد و در دوره‌های مختلف تاریخی از رونق و شکوفایی چشمگیری برخوردار بوده است.</p>	<p>جغرافیای طبیعی انسانی و اقتصادی جزیره قشم چگونه است؟</p>	<p>امید جمشیدی برصاد، ۱۳۹۵ این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی انجام شده و ابزار جمع‌آوری اطلاعات، مراجعه به ادارات، سازمان‌ها، در کنار منابع کتابخانه‌ای</p>

نویسندگان - روش استفاده شده	سؤال اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
جواد امیرسالاری، ۱۳۹۵	عوامل مؤثر در ایجاد امنیت پایدار در جزیره قشم کدام است؟	شناخت مسائل مرتبط با امنیت جزیره قشم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و باتوجه به تهدیدهای استکبار جهانی لازم است تا به امنیت این جزیره توجه خاص داشته باشیم. بنابراین امنیت می‌تواند در قالب ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی ... معنی و مفهوم پیدا کند و از آن متأثر باشد؛ لذا با توجه به مباحث فوق‌الذکر به نظر محقق مقوله‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی از اهمیت به سزایی برخوردار است؛ چراکه این مبانی و ارزش‌های فرهنگی است که به سیاست، اقتصاد، امور نظامی و اجتماعی هویت بخشیده و جهت حرکت آن‌ها را مشخص می‌سازد.

۲-۳- وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در تمامی مقالات فوق، فقط به یک یا چند مورد از عوامل جغرافیایی (طبیعی و انسانی) پرداخته شده و مطالب به صورت کلی‌گویی بوده است. در خصوص جزیره قشم و تهدیدات متصور و نحوه دفاع از آن پژوهش خاصی صورت نگرفته و این پژوهش با بررسی و دریافت دیدگاه نخبگان و فرماندهان حاضر در جزیره به بررسی دقیق و جزئی عوامل جغرافیایی پرداخته است.

۳- روش پژوهش

۳-۱- نوع پژوهش

این پژوهش در پاسخ به یک نیاز خاص صورت می‌گیرد و نتایج آن در کوتاه‌مدت قابل بهره‌برداری است. پژوهش به لحاظ هدف (نوع) پژوهش در زمره پژوهش‌های کاربردی دسته‌بندی می‌شود.

۳-۲- استراتژی کلی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ روش در زمره پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی دسته‌بندی می‌گردد که محقق علاقه‌مند است عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم را مورد بررسی قرار دهد و با روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته انجام شده است و در پی پاسخگویی به این پرسش‌ها است که؛

۱. تهدیدهای سخت متصور علیه جزیره قشم کدامند؟
 ۲. عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدامند؟
 ۳. عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدامند؟
 ۴. راهکارهای مناسب برای استفاده از عوامل انسانی و طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم چیست؟
- ۳-۳- تعریف مفاهیم یا متغیرها (نظری و عملیاتی) در ادبیات نظری تعریف شده‌اند.

۳-۴- روش‌های گردآوری داده‌ها

گردآوری داده‌ها در این پژوهش با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و روش میدانی بوده است که پژوهشگر با جستجو در منابع مکتوب و همچنین پژوهش‌های میدانی در سطح ادارات جزیره قشم، مجموعه‌های نظامی و نیز کتابخانه‌ها، اطلاعات را به دست آورده است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات فیش نویسی بوده و در متن پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است.

۳-۵- روش‌های تحلیل داده‌ها

اطلاعات پرسش‌نامه‌های پژوهش پس از جمع‌آوری وارد نرم‌افزار آماری spss گردیده و سپس با استفاده از امکانات نرم‌افزار، نتایج مورد نظر استخراج شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. معمولاً برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در پژوهش‌های علوم انسانی از دو نوع روش آماری شامل آمار توصیفی و دیگری آمار استنباطی استفاده می‌گردد. آمار توصیفی شرایط موجود را توصیف می‌کند؛ بدین ترتیب که پژوهشگر از طریق به دست آوردن فراوانی اندازه‌های گرایش به مرکز، شاخص‌های پراکندگی، رسم شکل و غیره متغیرهای مورد مطالعه را توصیف می‌کند. در این پژوهش نیز متناسب با تحلیل داده‌ها و اطلاعات از آمار توصیفی استفاده شد. جداول توزیع فراوانی پاسخگویان و تعیین میزان درصد هر کدام و شکل توزیع فراوانی آنها بر حسب متغیرهای مختلفی مثل سن، تحصیلات و... ترسیم شده‌اند. تعیین سطوح و میزان استفاده از گویه‌ها با هیستوگرام مربوط به هر یک از آنها و مشخص نمودن شاخص‌های میانگین، میانه، نما، انحراف معیار دامنه، تغییر حداقل و حداکثر مربوط به هر یک از سطوح از موارد استفاده آمار توصیفی در این پژوهش بودند و در آمار استنباطی از آزمون تی استیودنت و آزمون کولموگورف اسمیرنوف استفاده گردید.

۳-۶- جامعه و نمونه

جامعه آماری این پژوهش شامل تعدادی از فرماندهان و مدیران گروه ۵۶ توپخانه و موشکی حضرت یونس (علیه‌السلام)، فرماندهان گردان‌های لشکر عملیاتی ۱۹ فجر، کارشناسان و مدیران فرماندهی

توپخانه و موشکی نرسا، مدیران و کارشناسان قرارگاه منطقه‌ای مدینه منوره، نماینده اطلاعات نرسا در جنوب کشور که در مأموریت حضور داشته‌اند می‌باشند که تعداد ۱۰۰ نفر برآورد شده است (N=۱۰۰). حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۸۰ نفر است که دارای ویژگی‌های لازم برای انجام پژوهش می‌باشند و همگی حداقل ۵ سال در منطقه مورد پژوهش حضور داشته‌اند.

۳-۷- روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

روایی

برای بررسی روایی پرسش‌نامه در این پژوهش از روش کمی استفاده گردید؛ برای بررسی روایی کمی پرسش‌نامه از روش لاوشه (۱۹۷۵) و نسبت اعتبار محتوای CVR از دیدگاه ۱۱ نفر از خبرگان در حوزه دفاع که دارای مدرک دکتری و کارشناسی ارشد و سوابق بیش از ۲۰ سال در حیطه نظامی و دفاعی بودند استفاده گردید. بر اساس روش لاوشه (۱۹۷۵) حداقل مقدار CVR قابل قبول بر اساس تعداد ۱۱ نفر خبره، باید به میزان ۰/۷۸ و بالاتر باشد. در نهایت بر اساس مقادیر، نسبت اعتبار محتوا برای هر گویه سؤال، محاسبه؛ سپس برای محاسبه سنجش روایی پرسش‌نامه استفاده شد.

پایایی

کرونباخ ضریب پایایی ۰/۴۵ را کم، ۰/۷۵ را متوسط و قابل قبول و ضریب ۰/۹۵ را زیاد پیشنهاد کرده است (کرونباخ، ۱۹۵۱). بدیهی است در صورت پایین بودن مقدار آلفا، بایستی بررسی شود که با حذف کدام پرسش‌ها مقدار آن را می‌توان افزایش داد. در این تحقیق چون مقدار آلفا به دست آمده از طریق نرم‌افزار spss از ۰/۹۴۳، بیشتر است، پس پرسش‌نامه حاضر یک پرسش‌نامه معتبر و استاندارد است.

$$r_{\alpha} = \left(\frac{k}{k-1} \right) \left(1 - \frac{\sum s_j^2}{s_x^2} \right)$$

جدول ۲- پایایی متغیرهای تحقیق

مؤلفه	تعداد پرسش	(آلفای کرونباخ)
بررسی تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم	۱۰	۰/۸۴
بررسی عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم	۹	۰/۸۹
بررسی عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم	۱۷	۰/۹۲
کل پرسش‌نامه	۳۶	۰/۹۵

۴- تجزیه و تحلیل و یافته‌های پژوهش

۴-۱- بررسی نرمال بودن متغیرها

برای ارزیابی وضعیت نرمال بودن متغیرهای پژوهش از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۳ ارائه می‌گردد.

جدول ۳- نتایج آزمون ks برای بررسی نرمال بودن متغیرها

مقوله	تعداد	میانگین	انحراف معیار	نتایج آزمون	سطح معناداری
عوامل جغرافیای طبیعی	۸۰	۴,۰۶	۰,۶۲	۰,۷۱	۰,۶۸۰
عوامل جغرافیای انسانی	۸۰	۴,۰۷	۰,۵۶	۰,۷۴	۰,۶۳۷
تهدیدات سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم	۸۰	۴,۴۶	۰,۴۲	۰,۹۶	۰,۳۱۴

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که همه ابعاد دارای معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ بوده و دارای توزیع نرمال هستند؛ بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل متغیرها استفاده کرد.

۲-۴- گویه‌شناسی تهدیدات سخت

جدول ۴- گویه‌های مربوط به تهدیدهای سخت متصور علیه جزیره قشم

سطح معناداری	تی نمونه‌ای	انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌های مربوط به تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم
۰,۰	۱۲/۱۱	۰/۸۳	۴/۳۳	۸۰	روابط سیاسی بین ج.ا.ا و کشورهای هم‌جوار بر دفاع از جزیره قشم در مقابل تهدید سخت
۰,۰	۲۲/۱۹	۰/۵۶	۴/۶۳	۸۰	آمادگی رزم یگانی بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت
۰,۰	۲۱/۳۸	۰/۵۸	۴/۶۵	۸۰	نوع سلاح و تجهیزات دشمن بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت
۰,۰	۲۰/۳۰	۰/۵۴	۴/۴۴	۸۰	عوامل جغرافیایی (اقلیم، جنس زمین، جمعیت و...) در تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت
۰,۰	۱۲/۱۹	۰/۷۵	۴/۲۱	۸۰	همزمانی تهدیدات امنیتی داخلی و تهدیدات سخت (ترکیبی) بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۲۰/۰۰	۰/۶۰	۴/۵۸	۸۰	شناسایی و تعیین محورهای تهدید سخت دشمن علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۸/۵۲	۰/۶۵	۴/۶۰	۸۰	تعیین مهم‌ترین محور تهدید سخت دشمن علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۷/۶۷	۰/۶۳	۴/۴۷	۸۰	ترکیب و استعداد دشمن جهت اجرای تهدید سخت علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۷/۰۶	۰/۶۸	۴/۵۴	۸۰	گسترش پایگاه‌های دشمن در کشورهای هم‌جوار بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۱/۶۴	۰/۷۵	۴/۱۶	۸۰	تأسیسات صنعتی موجود در جزیره قشم مانند پالایشگاه نفت و رزین در صورت انهدام بر عملیات خودی و دشمن

میانگین مربوط به گویه‌های تهدیدهای سخت متصور علیه جزیره قشم برابر با ۴,۴۶ است که با توجه به دامنه تغییر ۱,۷۰ و حداقل ۳,۳۰ و حداکثر ۵ این میانگین از میانگین متوسط ۳ بالاتر است و نمره ۸۹,۲ از ۱۰۰ را به خود اختصاص داده است.

با توجه به آزمون فریدمن، نتایج که گویه‌های تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم دارای معناداری کمتر از ۵/۰٪ و دارای اولویت‌های متفاوت و معنادار هستند؛ بیشترین اولویت و تأثیرگذاری تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم به ترتیب زیر است:

- آمادگی رزم یگانی بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت.
- نوع سلاح و تجهیزات دشمن بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت.
- تعیین مهم‌ترین محور تهدید سخت دشمن علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی.
- شناسایی و تعیین محورهای تهدید سخت دشمن علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی.
- گسترش پایگاه‌های دشمن در کشورهای هم‌جوار بر تهیه طرح‌های دفاعی.
- ترکیب و استعداد دشمن جهت اجرای تهدید سخت علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی.
- روابط سیاسی بین ج.ا.ا و کشورهای هم‌جوار بر دفاع از جزیره قشم در مقابل تهدید سخت.
- عوامل جغرافیایی (اقلیم، جنس زمین، جمعیت و...) در تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت.
- همزمانی تهدیدات امنیتی داخلی و تهدیدات سخت (ترکیبی) بر تهیه طرح‌های دفاعی.
- تأسیسات صنعتی موجود در جزیره قشم مانند پالایشگاه نفت و رزین در صورت انهدام بر عملیات خودی و دشمن.

۴-۳- گویه‌شناسی عوامل جغرافیای طبیعی

جدول ۵- گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی طبیعی جزیره قشم

سطح معناداری	آزمون تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی طبیعی جزیره قشم
۰٫۰	۷/۵۷	۰/۹۶	۳/۹۶	۸۰	ارتفاعات (جهت کشیدگی، شیب و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰٫۰	۸/۲۸	۰/۹۰	۳/۹۸	۸۰	دشت‌های موجود در جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰٫۰	۶/۰۶	۱/۰۵	۳/۸۴	۸۰	موانع مصنوعی موجود در جزیره (حوضچه‌های پرورش ماهی و میگو و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰٫۰	۱۵/۰۶	۰/۷۰	۴/۴۰	۸۰	جنس زمین در تعیین واحداث مواضع و استحکامات
۰٫۰	۱۱/۳۵	۰/۷۸	۴/۱۸	۸۰	جنس زمین و ارتفاعات منطقه در تهیه طرح‌های دفاعی

سطح معناداری	آزمون تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی طبیعی جزیره قشم
۰,۰	۱۳/۷۱	۰/۷۴	۴/۳۵	۸۰	عمق آب در اطراف سواحل جزیره (محدودیت در تردد شناورها و... بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۸/۴۲	۰/۸۷	۳/۹۶	۸۰	خورهای موجود در جزیره بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۶/۹۲	۰/۹۸	۳/۸۹	۸۰	نوع پوشش گیاهی منطقه بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۸/۳۳	۰/۹۱	۴/۰۰	۸۰	پوشش گیاهی آبادی‌های جزیره (نخلستان‌ها، درختان گز و سدر و بوته‌های کوتاه و...) بر تعیین مواضع دفاعی

میانگین مربوط به بعد عوامل جغرافیایی طبیعی جزیره قشم برابر با ۴,۰۶ است؛ با توجه به دامنه تغییر ۳ و حداقل ۲ و حداکثر ۵، این میانگین از میانگین متوسط ۳ بالاتر است و نمره ۸۱,۲ از ۱۰۰ را به خود اختصاص داده است.

با توجه به آزمون فریدمن نتایج نشان می‌دهد که گویه‌های عوامل جغرافیایی طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم دارای معناداری کمتر از ۰/۰۵ و دارای اولویت‌های متفاوت و معنادار هستند. بیشترین اولویت و تأثیرگذاری عوامل جغرافیایی طبیعی بر دفاع از جزیره قشم به ترتیب زیر است:

جنس زمین در تعیین واحداث مواضع و استحکامات.

عمق آب در اطراف سواحل جزیره (محدودیت در تردد شناورها و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی.
جنس زمین و ارتفاعات منطقه در تهیه طرح‌های دفاعی.

پوشش گیاهی آبادی‌های جزیره (نخلستان‌ها، درختان گز و بوته‌های کوتاه و...) بر تعیین مواضع دفاعی.

دشت‌های موجود در جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی.

خورهای موجود در جزیره بر تهیه طرح‌های دفاعی.

ارتفاعات (جهت کشیدگی، شیب و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی.

نوع پوشش گیاهی منطقه بر تهیه طرح‌های دفاعی.

موانع مصنوعی موجود در جزیره (حوضچه‌های پرورش ماهی و میگو و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی.

۴-۴- گویه‌شناسی عوامل جغرافیایی انسانی

جدول ۶- گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم

سطح معناداری	تست تک نمونه‌ای	انحراف معیار	پارامتر	تعداد	گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۹/۳۵	۰/۹۸	۴/۲۱	۸۰	اقوام و مذاهب مختلف بر تهیه طرح دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۹/۶۴	۰/۹۳	۴/۱۹	۸۰	جمعیت همگرا با نظام و دولت در تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۹/۰۱	۰/۹۱	۴/۰۹	۸۰	جمعیت واگرا با نظام و دولت در تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۸/۴۲	۰/۸۷	۳/۹۶	۸۰	پراکندگی جمعیت بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۹/۵۰	۰/۸۲	۴/۰۴	۸۰	تراکم و پراکندگی امکان و ابنيه بر تهیه طرح دفاعی
۰,۰	۱۰/۱۹	۰/۹۴	۴/۲۶	۸۰	وحدت شیعه و سنی و جلوگیری از اقدامات تفرقه‌انگیز بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۰/۳۷	۰/۸۸	۴/۲۱	۸۰	تبلیغ رسانه‌های غربی از طریق فضای مجازی و ماهواره علیه عملکرد نظام
۰,۰	۹/۵۹	۰/۸۴	۴/۰۷	۸۰	تشدید تهاجم فرهنگی با توجه به تغییر در فرهنگ‌های سنتی بر تهیه طرح‌های دفاعی
۰,۰	۱۱/۲۹	۰/۷۷	۴/۱۶	۸۰	اعتقادات فرهنگی و مذهبی بر جذب نیروی انسانی
۰,۰	۱۰/۳۳	۰/۷۴	۴/۰۲	۸۰	اقدامات محرومیت‌زدایی و اجرای طرح‌های مردم‌یاری در همسوسازی مردم با نظام
۰,۰	۱۰/۱۲	۰/۸۰	۴/۰۷	۸۰	مناطق آزاد تجاری بر بهبود وضعیت معیشت مردم و کاهش نرخ بیکاری و کاهش مهاجرت
۰,۰	۹/۶۴	۰/۷۴	۳/۹۵	۸۰	حمایت از فعالیت‌های اقتصادی و کشاورزی بر دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۹/۰۷	۰/۷۹	۳/۹۵	۸۰	جذب سرمایه بخش خصوصی و دولتی توسط عوامل مردمی بسیج بر دفاع از جزیره قشم

سطح معناداری	تی تک نمونه‌ای	انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌های مربوط به عوامل جغرافیایی انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۸/۵۹	۰/۸۳	۳/۹۵	۸۰	قومیت و نژاد (قبایل مختلف موجود در جزیره) بر دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۶/۷۴	۰/۹۸	۳/۸۸	۸۰	فعالیت سیاسی معارضین بر دفاع از جزیره قشم
۰,۰	۶/۹۶	۰/۸۸	۳/۸۱	۸۰	مراسمات سیاسی و تأمین نیروی انسانی متعهد
۰,۰	۱۴/۳۳	۰/۸۰	۴/۵۳	۸۰	تأثیر به‌کارگیری فناوری‌های نوین ارتباطاتی (تجهیزات بی‌سیم و باسیم و رادار و...) بر دفاع از جزیره قشم

میانگین مربوط به بعد عوامل جغرافیایی انسانی جزیره قشم برابر با ۴,۰۷ است که با توجه به دامنه تغییر ۲,۵۳ و حداقل ۲,۴۷ و حداکثر ۵ این میانگین از میانگین متوسط ۳ بالاتر است و نمره ۸۱,۴ از ۱۰۰ را به خود اختصاص داده است.

با توجه به آزمون فریدمن نتایج نشان می‌دهد که گویه‌های عوامل جغرافیایی انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم دارای معناداری کمتر از ۰/۰۵ و دارای اولویت‌های متفاوت و معنادار هستند. بیشترین اولویت و تأثیرگذاری عوامل جغرافیایی انسانی بر دفاع از جزیره قشم به ترتیب زیر است:

تأثیر به‌کارگیری فناوری‌های نوین ارتباطاتی (تجهیزات بی‌سیم و باسیم و رادار و...) بر دفاع از جزیره قشم.

وحدت شیعه و سنی و جلوگیری از اقدامات تفرقه‌انگیز بر تهیه طرح‌های دفاع.

جمعیت همگرا با نظام و دولت در تهیه طرح‌های دفاعی.

اقوام و مذاهب مختلف بر تهیه طرح دفاع از جزیره قشم.

تبلیغ رسانه‌های غربی از طریق فضای مجازی و ماهواره علیه عملکرد نظام.

اعتقادات فرهنگی و مذهبی بر جذب نیروی انسانی.

جمعیت واگرا با نظام و دولت در تهیه طرح‌های دفاعی.

مناطق آزاد تجاری بر بهبود وضعیت معیشت مردم و کاهش نرخ بیکاری و کاهش مهاجرت.

تراکم و پراکندگی اماکن و ابنیه بر تهیه طرح دفاعی.

تشدید تهاجم فرهنگی با توجه به تغییر در فرهنگ‌های سنتی بر تهیه طرح‌های دفاعی. اقدامات محرومیت‌زدایی و اجرای طرح‌های مردم‌یاری در هم‌سوسازی مردم با نظام. پراکندگی جمعیت بر تهیه طرح‌های دفاعی. قومیت و نژاد (قبایل مختلف موجود در جزیره) بر دفاع از جزیره قشم. جذب سرمایه بخش خصوصی و دولتی توسط عوامل مردمی بسیج بر دفاع از جزیره قشم. حمایت از فعالیت‌های اقتصادی و کشاورزی بر دفاع از جزیره قشم. فعالیت سیاسی معارضین بر دفاع از جزیره قشم. مراسمات سیاسی و تأمین نیروی انسانی متعهد.

۴-۵- عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم

جدول ۷- تعیین اولویت عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم

رتبه	نقش عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم	وزن	انحراف معیار	رتبه میانگین
۱	تهدیدهای سخت متصور علیه جزیره قشم	۴/۴۶	۰/۴۲	۳,۲۸
۲	نقش عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم	۴/۰۶	۰/۶۵	۲,۰۸
۳	نقش عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم	۴/۰۷۸	۰/۵۷	۲,۰۱
مقدار آزمون مربع‌کای: ۳۸/۴۵		درجه آزادی: ۳		سطح معناداری: ۰/۰۰

با توجه به نتایج مشخص شده در جدول ۷ می‌توانیم به این جمع‌بندی برسیم که مهم‌ترین عوامل جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم در درجه اول مربوط به تهدیدات سخت با نمره میانگین ۴/۴۶، در درجه دوم مربوط به عوامل جغرافیای طبیعی با میانگین ۴/۰۶ و در نهایت مربوط به عوامل جغرافیای انسانی با میانگین ۴/۰۷۸ است.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

امنیت و دفاع یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های ملی است که تحت تأثیر متغیرهای مختلفی همچون عوامل محیطی و انسانی قرار می‌گیرند؛ برای برقراری امنیت در یک کشور و انجام دفاع مناسب و قاطع ابتدا بایستی تهدیدات برای آن کشور و منطقه مورد ارزیابی دقیق و اطلاعاتی قرارگیرند تا بتوان بر مبنای این تهدیدات و عوامل موجود در سطح منطقه و کشور که در این مقوله تأثیرگذار هستند، برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی‌های لازم صورت گیرد. از جمله عوامل مؤثری که می‌تواند در این اقدام، مؤثر واقع شود، عوامل جغرافیای طبیعی و انسانی خواهد بود که در ذیل ویژگی‌های خاص جغرافیایی آن منطقه می‌توانند مورد واکاوی قرار بگیرند. در این پژوهش پس از بررسی‌های میدانی، مطالعات کتابخانه‌ای و پاسخ‌های جمع‌بندی شده از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه محقق ساخته به تهدیدات متصور برای جزیره قشم منتج گردید و در ادامه با توجه به عوامل جغرافیایی و طبیعی و موقعیت خاص این جزیره عوامل مؤثر بر دفاع از شهر جزیره قشم مورد کنکاش قرار گرفت که نتایج این بررسی را به شرح زیر می‌توان جمع‌بندی نمود:

۵-۲- نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش، رابطه معناداری بین تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم وجود دارد و از لحاظ اولویت و تأثیرگذاری مقوله‌ها بر دفاع از جزیره قشم به ترتیب: ۱- آمادگی رزم یگانی بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت ۲- نوع سلاح و تجهیزات دشمن بر تهیه طرح‌های دفاعی در مقابل تهدیدات سخت ۳- تعیین مهم‌ترین محور تهدید سخت دشمن علیه جزیره قشم بر تهیه طرح‌های دفاعی است و با توجه به مشاهدات میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای می‌توان این‌گونه تحلیل کرد که بیشترین تأثیر تهدیدهای سخت مسلحانه متصور علیه جزیره قشم مربوط به آمادگی رزم یگانی است.

۵-۲-۱- عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدام است؟

با توجه به یافته‌های پژوهش، مقوله‌های نقش عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم دارای معناداری کمتر از ۰/۰۵ و دارای اولویت‌های متفاوت و معنادار هستند؛ بیشترین اولویت و تأثیرگذاری عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم به ترتیب مربوط به: ۱- جنس زمین در تعیین و احداث مواضع و استحکامات ۲- عمق آب در اطراف سواحل جزیره (محدودیت در تردد شناورها و...) بر تهیه طرح‌های دفاعی ۳- جنس زمین و ارتفاعات منطقه در تهیه طرح‌های دفاعی می‌باشند و با توجه

به مشاهدات میدانی، مطالعات کتابخانه‌ای و میانگین‌های به دست آمده می‌توان این‌گونه تحلیل کرد که بیشترین تأثیر بر دفاع از جزیره قشم، جنس زمین در تعیین واحداث مواضع و استحکامات است.

۵-۲-۲- عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدام است؟

با توجه به یافته‌های پژوهش، رابطه معناداری بین عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم وجود دارد؛ بنابراین می‌توان اینگونه تحلیل کرد که در میان مقوله‌های ارائه شده پژوهش، نقش عوامل جغرافیای انسانی بر دفاع از جزیره قشم مؤثر است و از لحاظ اولویت و تأثیرگذاری مقوله‌ها بر دفاع از جزیره قشم به ترتیب؛ ۱- تأثیر به‌کارگیری فناوری‌های نوین ارتباطاتی (تجهیزات بی‌سیم و باسیم و رادار و...) بر دفاع از جزیره قشم ۲- وحدت شیعه و سنی و جلوگیری از اقدامات تفرقه‌انگیز بر تهیه طرح‌های دفاع ۳- جمعیت همگرا با نظام و دولت در تهیه طرح‌های دفاعی هستند و با توجه به مشاهدات میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای می‌توان اینگونه تحلیل کرد که بیشترین تأثیر عوامل جغرافیای انسانی بر دفاع از جزیره قشم مربوط به تأثیر به‌کارگیری فناوری‌های نوین ارتباطاتی است.

۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

۵-۳-۱- راهکارهای مناسب برای استفاده از عوامل جغرافیای طبیعی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدام است؟

توجه ویژه به جنس خاک در شناسایی، انتخاب و احداث مواضع دفاعی و مواضع سلاح‌های سنگین و دوربرد.

توجه به تغییرات دمایی و جنس خاک منطقه در احداث زاغه مهمات در جهت جلوگیری از خرابی مهمات.

۱. در تهیه طرح عملیات دفاعی از جزیره قشم به دریا توجه شود و در مناطق مختلف پل یدکی و شناور و تونل زیرزمینی پیش‌بینی گردد.

۲. استفاده از ارتفاعات به عنوان مواضع دفاعی و همچنین دیدبانی منطقه.

۳. استفاده از ارتفاعات جهت افزایش برد سامانه‌های راداری.

توجه ویژه به ارتفاعات و پوشش گیاهی آن در طرح‌ریزی‌های دفاعی و امنیتی.

۵-۳-۲- راهکارهای مناسب برای استفاده از عوامل جغرافیای انسانی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدام است؟

به ترکیب و اتحاد قوام و طوایف در دفاع از جزیره توجه شود. در نصب مسئولین جزیره، بر همگرایی با نظام و بومی بودن افراد توجه جدی گردد. ایجاد فضای کسب و کار متناسب با شرایط منطقه به منظور تأمین معیشت ساکنین. اعطای تسهیلات کم بهره به بسیجیان و عوامل مردمی همگرا در جهت راه اندازی مشاغل زودبازده در منطقه.

استفاده از تجهیزات با سطح فناوری به روز در ارتباطات (باسیم و بی سیم) و تجهیزات راداری و مراقبتی در سطح جزیره.

پیش بینی لباس و تجهیزات مناسب جهت نیروها با توجه به تغییرات دمایی در فصول گرم سال.

۵-۳-۳- راهکارهای مناسب برای استفاده از ویژگی جغرافیایی مؤثر بر دفاع از جزیره قشم کدام است؟

۱. توجه به موقعیت جغرافیایی جزیره (نزدیکی به تنگه هرمز، محوریت در دفاع دریایی و هوایی، پوشش سرزمینی گسترده جزیره، عمق استراتژیک جزیره و...) در طرح ریزی های دفاعی.
۲. احداث جاده ها و معابر جهت دسترسی و آمادگانی به مواضع دفاعی در زمان بارندگی های سیل آسا با توجه به جنس خاک منطقه.
۳. زیرسازی مناسب مواضع سلاح های منحنی زن و توپخانه با توجه به جنس خاک منطقه.
۴. توجه به تغییرات دمایی و جنس خاک منطقه در احداث زاغه مهمات.

۵-۳-۴- راهکارهای مناسب برای غلبه بر تهدیدات سخت متصور علیه جزیره قشم کدام است؟

۱. افزایش آمادگی رزم یگان های موجود در منطقه متناسب با تهدیدات منطقه.
۲. کنترل آبراه ها و خطوط کشتیرانی.
۳. استقرار سامانه های دفاعی.
۴. استفاده از پوشش سرزمینی جغرافیایی گسترده جزیره و رصد تهدیدات دریایی به طور مداوم.
۵. محافظت از منابع انرژی با استفاده از استقرار سامانه های موشکی و ناوگان دریایی.
۶. تقسیم بندی جزیره قشم به چندین منطقه عملیاتی با توجه به وسعت جزیره.

۷. استفاده از پهپادها و شناسایی منطقه.
۸. جانمایی، احداث و ذخیره‌سازی تجهیزات و مهمات (ایجاد بنه‌ها و زاغه‌های مهمات) کافی به منظور جلوگیری از قطع زنجیره آمادگانی.

۴-۵- پیشنهادهای

۱. رصد مداوم جزیره و عمق دفاعی با ایجاد شبکه راداری گسترده، استفاده از پهپادهای شناسایی و همچنین استفاده صحیح از ارتفاعات و دیدبانی منطقه، کنترل آبراه‌ها و خطوط کشتیرانی.
۲. توجه به ترکیب جمعیتی جزیره و انجام اقدامات لازم (انتصابات مسئولین، سخنرانی‌های مذهبی و...) جهت همگرایی ساکنین.
۳. استفاده از تجهیزات با سطح فناوری به‌روز در ارتباطات (باسیم و بی‌سیم) و تجهیزات راداری و مراقبتی در سطح جزیره.
- توجه ویژه به جنس خاک در شناسایی، انتخاب و احداث مواضع دفاعی و مواضع سلاح‌های سنگین و دوربرد.
۱. تکمیل و بهسازی شبکه‌های حمل‌ونقل.
۲. تقویت بنیه اقتصادی مردم بومی همسو با استفاده از امکانات و استعدادها و شرایط خاص در منطقه.
۳. ایجاد بستری لازم برای انجام فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی سالم و قانونمند.
۴. استفاده از وسعت جزیره و استقرار و پراکندگی (جهت کاهش آسیب‌پذیری) سامانه‌های موشکی جهت تسهیل در عملیات آینده.
۵. استفاده از وسعت جزیره و پراکندگی نیروها و تجهیزات جهت کاهش آسیب‌پذیری و مانور بهتر.
۶. استفاده و بهره‌برداری از مناطق خالی از سکنه (گسترده‌گی جزیره اجازه به‌کارگیری این مناطق به‌عنوان مواضع دفاعی را می‌دهد).
۷. اجرای تمرینات نظامی ترکیبی و گسترده متناسب با تهدیدات متصور در منطقه جهت افزایش آمادگی رزم.
۸. ایجاد پایگاه‌های نظامی و رزم‌گاه‌های دفاعی مناسب و متعدد در منطقه.
۹. حفاظت اطلاعات سامانه‌های حیاتی و مهم.
۱۰. بالا بردن آستانه تحمل، افزایش مقاومت و توان دفاعی با رعایت اقدامات پدافند غیرعامل.

۱۱. تهیه و استقرار تجهیزات پدافندی مناسب و مطابق با شرایط جنگ‌های امروزی و آب‌وهوای جزیره به تعداد مورد نیاز.
۱۲. اشراف اطلاعاتی لازم نسبت به میهمانان و وسایل و تجهیزات وارداتی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. قرآن کریم
۲. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در جمع کارگزاران نظام ۱۳۸۲/۰۵/۱۵
۳. افتخاری، اصغر (۱۳۹۰). برآورد تهدید، رویکردی نظام‌واره. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی
۴. امیرسالاری، جواد (۱۳۹۵). عوامل مؤثر در ایجاد امنیت پایدار در جزیره قشم. دافوس
۵. پوراحمد، احمد (۱۳۹۷). قلمرو و فلسفه جغرافیا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۶. جمشیدی بابرصاد، امید (۱۳۹۵). جغرافیای طبیعی انسانی و اقتصادی جزیره قشم. یازدهمین همایش ملی علمی و فرهنگی و نخستین همایش بین‌المللی خلیج فارس، تهران
۷. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). فرهنگ لغت دهخدا. جلد ۱۳، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۸. رستمی، محمود (۱۳۹۰). فرهنگ واژه‌های نظامی. تهران: انتشارات ایران سبز
۹. شعبانی، ناصر؛ دیزجی مظلوم، مهدی (۱۳۹۸). تهدید نوظهور. تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام).
۱۰. شکویی، حسین (۱۳۸۴). اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا (جلد ۱). تهران: انتشارات مؤسسه گیتاشناسی.
۱۱. شکوئی، حسین (۱۳۸۷). شناخت و فلسفه جغرافیا. تهران: انتشارات پیام نور.
۱۲. عمید، حسن (۱۳۷۷). فرهنگ فارسی عمید. تهران: انتشارات ابن سینا.
۱۳. کامران، حسین (۱۳۸۱). جغرافیای نظامی جزایر قشم، لارک، هنگام. انتشارات انجمن جغرافیایی ایران
۱۴. معین، محمد (۱۳۷۸). فرهنگ لغت معین. چاپ سیزدهم، جلد اول، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۵. میری، بازرگان؛ لطفی، حیدر؛ عزتی، عزت‌الله و شریعت بناهی، مجید (۱۴۰۰). برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی سیاسی، امنیتی و اقتصادی فضا در منطقه خلیج فارس در راستای ارائه‌ی یک مدل راهبردی برای مناطق ایران. مطالعه‌ی موردی جزیره قشم
۱۶. نادریان، حامد (۱۴۰۰). جایگاه عوامل جغرافیایی در فرایند طرح‌ریزی‌های عملیاتی جهت دفاع از مقرهای نظامی. جغرافیای نظامی و امنیتی
۱۷. نائینی، علی محمد (۱۳۹۱). اصول و مبانی جنگ نرم. تهران: انتشارات نشر ساقی.
۱۸. نائینی، علی محمد (۱۳۸۷). نگرش راهبردی به پدیده جهانی‌شدن فرهنگ و پیامدهای آن. فصلنامه سیاسی راهبردی، ش یک.
۱۹. عبدالله خانی، علی (۱۳۸۵). تهدید در نظریه‌های امنیت. فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، ش ۲۷.
20. Geographical factors affecting the defense of Qeshm Island and providing appropriate solutions